

TEMA: 50+

Detta nummer av Arbetslivsfakta speglar arbetslivet för dem i åldrarna 50–64 år. I dessa åldrar finns 1,7 miljoner personer, varav 1,3 miljoner i arbetskraften.

ARBETSMARKNADEN

Det enskilt största problemet på den svenska arbetsmarknaden är förtida utträde från arbetslivet vilket leder till färre personer i arbetskraften och sjunkande arbetskraftsutbud. Långtidssjukskrivningar, arbetslöshet och förtidspensioner medför att antalet avgångar från förvärvsarbete börjar redan i 55-årsåldern. De senaste årens ökning av antalet förtidspensionerade är också större än det nytillskott av arbetskraft som sker på grund av den demografiska effekten.

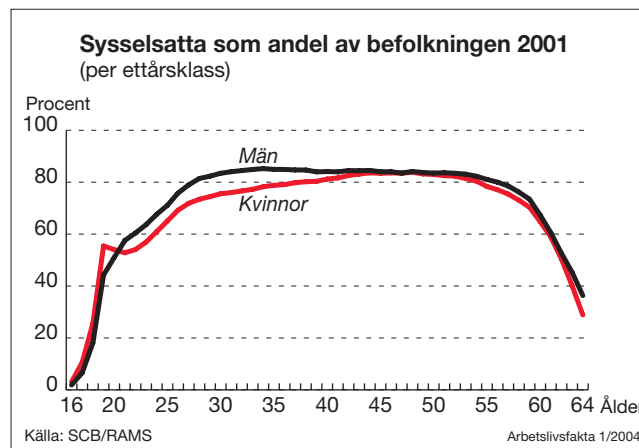
Andelen äldre i befolkningen ökar. År 2002 var andelen över 65 år 17 procent av den totala befolkningen på 8 940 000 personer. Andelen väntas bli betydligt högre på längre sikt enligt SCB:s befolkningsprognos som ligger på 21 procent år 2020. Samtidigt beräknas andelen i förvärvsarbetande ålder 20–64 år minska från 59 procent till 56 procent år 2020. Även andelen unga, 0–19 år, beräknas minska i förhållande till den totala befolkningen.

Sammantaget kommer detta att få konsekvenser för tillväxten genom en tilltagande försörjningsbörda, det vill säga andelen sysselsatta personer i förvärvsarbetande ålder 20–64 år ställt mot hela befolkningen. Med 3 970 000 sysselsatta 20–64 år, var försörjningsbördan 2,25 år 2001. Så länge inte andelen personer i arbete ökar kommer försörjningsbördan att öka.

I de övre åldrarna sker stora förändringar på arbetsmarknaden. Efter 54 års ålder minskar andelen förvärvsarbetande. Redan vid 60 år är endast 66 procent av befolkningen sysselsatt och vid 64 år är inte mer än drygt 32 procent i förvärvsarbete. Utträdet från arbetsmarknaden sker alltså betydligt tidigare än vid 65 års ålder. Under de senaste åren har sysselsättningsgraden ökat för samtliga åldersgrupper, vilket återspeglar en ljusning på arbetsmarknaden. Sysselsättningsgraden är högre bland män. Andelen deltidsanställda är högre bland kvinnor och ökar med stigande ålder. Drygt hälften av de förvärvsarbetande kvinnorna över 60 år arbetar deltid. För männen är motsvarande siffra knappt 25 procent.

Vård och omsorg samt industri och handel (inklusive kommunikation) sysselsätter flest med vardera cirka

- Minskande antal i arbete efter 54 år ...
- ... som minskar ytterligare av fler långa sjukfall
- Fler äldre trivs på jobbet än yngre
- Arbetstakt och arbetstid avgörande för äldres fortsatta arbete
- Belastningssjukdomar vanligast bland äldre

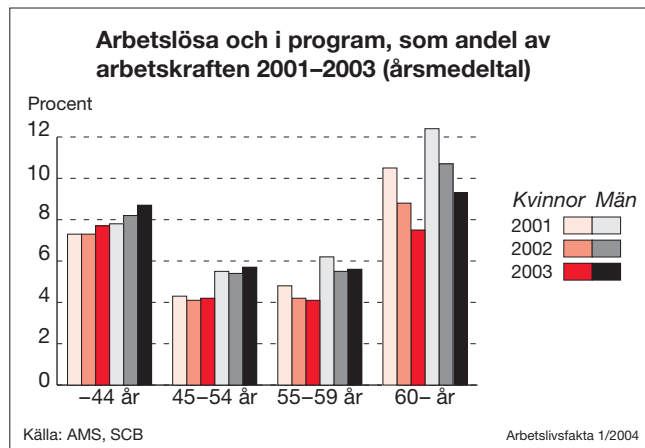

18 procent i gruppen 55 år och äldre. Andelen är något lägre jämfört med sysselsatta i de yngre åldrarna. Störst skillnad mellan åldersgrupperna är det inom uppdragsverksamhet, där andelen sysselsatta är högre i gruppen 20–49 år.

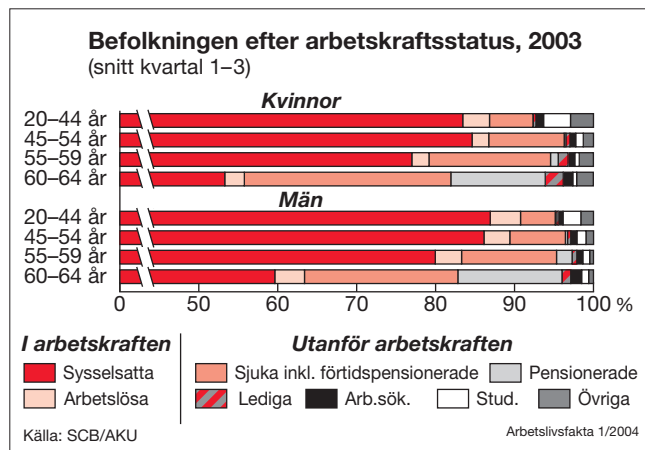
Arbetslösheten (inklusive arbetsmarknadsprogram) för åldersgruppen 55–59 år var 4,9 procent under 2003, vilket var den lägsta siffran jämfört med övriga åldersgrupper. På ungefär samma nivå, 5,0 procent, fanns personer i åldern 45–54 år. För de över 60 år var arbetslösheten 8,5 procent. Andelen har sammantaget fortsatt att minska för denna grupp under 2003 men har tenderat att öka under hösten. Alla andra åldersgrupper har haft en ökad eller oförändrad arbetslöshet under det senaste

I Arbetslivsfakta redovisas aktuell och samlad information om utvecklingen inom arbetslivet. Ytterligare exemplar och tidigare nummer kan beställas från Publikationsservice, Arbetsmiljöverket, Box 1300, 171 25 Solna, tel 08-730 97 00, fax 08-730 98 17. Arbetslivsfakta och OH-bilder kan också hämtas från www.av.se och www.rfv.se

året. Bland 60-åringar och äldre var arbetslösheten 9,3 procent för männen och 7,5 procent för kvinnorna. För gruppen 55–59 år var 5,6 procent av männen arbetslösa och 4,1 procent bland kvinnorna.

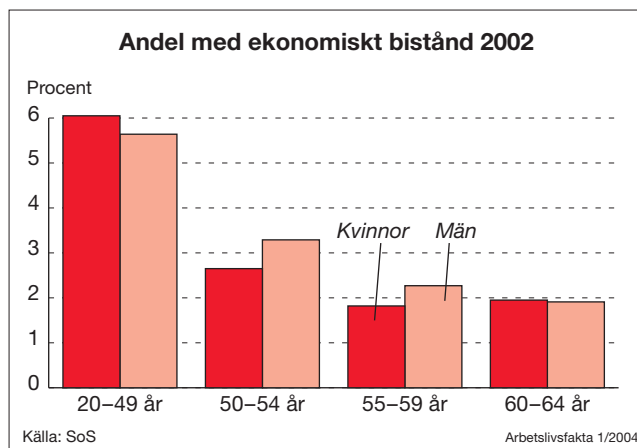

År 2003 (snitt kvartal 1–3) var cirka 1,24 miljoner personer mellan 16 och 64 år utanför arbetskraften. Det motsvarar 22 procent av befolkningen. Av dessa är 320 000 personer 55 år eller äldre. Andelen som befinner sig utanför arbetskraften ökar med stigande ålder. Av befolkningen i åldersgruppen 60–64 år är 40 procent utanför arbetskraften. Andelen har minskat något under de senaste tre åren. Den vanligaste orsaken till att stå utanför arbetskraften för åldersgruppen 55–64 år är sjukskrivning och förtidspension (200 000 personer). Därefter följer förtida uttag av pension med drygt 70 000 personer.

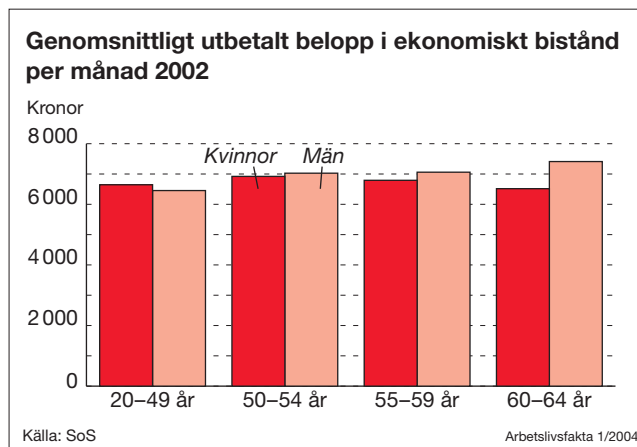

EKONOMISKT BISTÅND

Andelen biståndstagare sjunker med stigande ålder. Bland dem som är 20–49 år har kvinnor i högre grad ekonomiskt bistånd än män. I grupperna 50–54 år respektive 55–59 år är förhållandet det motsatta. En försumbar skillnad påvisas mellan könen för 60–64-åringar.

Sedan 1997 har andelen hushåll som uppstår ekonomiskt bistånd minskat från cirka tio procent till cirka sex procent år 2002. Under år 2002 erhöi 4,9 procent av befolkningen någon gång ekonomiskt bistånd, vilket motsvarar en minskning med 3,2 procentenheter från 1997. Under år 1997 utbetalades 12,4 miljarder kronor i ekonomiskt bistånd till cirka 717 000 mottagare. Till år 2002 hade det totala beloppet minskat till 8,5 miljarder kronor som gick till cirka 434 000 biståndsmottagare.

Det genomsnittliga utbetalda biståndsbeloppet ligger på en lägre nivå för de yngre än för de äldre. Män erhåller i genomsnitt ett högre biståndsbelopp än kvinnor. Undantaget är de i åldrarna 20–49 år. Störst skillnad mellan könen påvisas för de i åldersgruppen 60–64 år, där män erhåller nästan 1 000 kronor mer per månad än kvinnor.

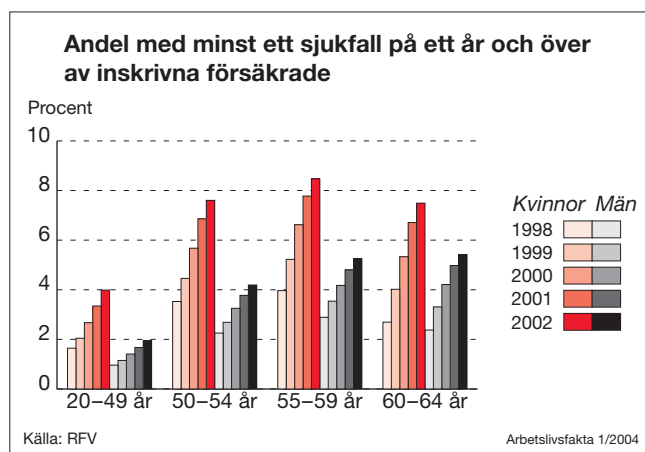
SJUKPENNING OCH FÖRTIDSPENSION

Mellan 1998 och 2002 ökade sjukskalet (antalet utbetalda dagar med sjukpenning, arbetsskadesjukpenning och rehabiliteringspenning i åldern 16–64 år) från 11,2 till 21,0. Bland kvinnor var sjukskalet 27,1 och bland män 15,3 år 2002. Ökningen har varit kraftigare för kvinnor.

Åldersgruppen 55–59 år har högst sjuktal för kvinnor med 45,2 år 2002. För männen var sjuktalet högst bland 60–64-åringarna med 31,1.

Utvecklingen de senaste åren kännetecknas av att antalet långvariga sjukfall blir allt fler. Att återgången i arbete har blivit sämre kan bland annat förklaras av att arbetsmarknaden har blivit tuffare under 1990-talet. Andelen av de inskrivna försäkrade i åldrarna 20–64 år med minst ett sjukfall på ett år och över har ökat från 1,8 procent år 1998 till 4,1 procent år 2002. Andelen med dessa långa sjukfall kulminerar i åldrarna 55–59 år för kvinnorna med 8,5 procent år 2002. För männen ligger andelarna på ungefär samma nivå för åldersgrupperna 55–59 år och 60–64 år med drygt 5 procent år 2002.

Kvinnornas högre sjukfrånvaro och den tilltagande skillnaden mellan könen kan inte förklaras enkelt utan beror sannolikt på flera faktorer. En vanligt förekommande förklaring är att den försämrade arbetsmiljön i offentlig sektor med kvinnodominerade arbetsplatser inom vård, skola och omsorg har bidragit till att ohälsan ökar bland kvinnor. Vidare har studier konstaterat att kvinnor generellt sett har svagare positioner på arbetsmarknaden med sämre psykosociala arbetsmiljöer som följd, vilket i sin tur leder till högre sjukfrånvaro. Ytterligare en ofta diskuterad orsak är kvinnornas generellt sett större totala arbetsbörda genom att de tar större ansvar för hem, barn och omsorg om andra anhöriga. Förutom att i sig utgöra en hälsofara kan den större arbetsbördan vara en bidragande förklaring till att kvinnor hamnar i svagare positioner på arbetsmarknaden.

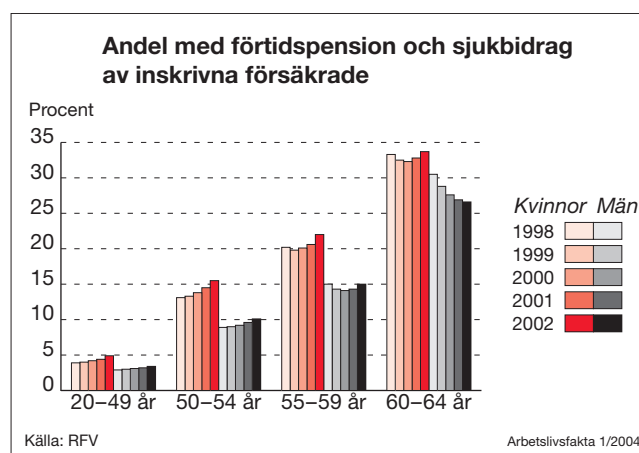

Andelen av de inskrivna försäkrade i åldrarna 20–64 år som har förtidspension och sjukbidrag har ökat från 8,1 procent år 1998 till 9,3 procent år 2002. Bland kvinnorna var andelen 10,9 procent år 2002 och bland männen 7,7 procent. Kvinnornas andel har dessutom ökat mer än männens.

Bland kvinnorna har andelen förtidspensionärer ökat för i stort sett alla åldrar mellan åren 1998 och 2002. Undantaget är åldersgruppen 60–64 år som tämligen

konstant har legat på omkring 32–33 procent. För kvinnor mellan 55 och 59 år steg andelen förtidspensionärer från 20,2 procent till 22,0 procent mellan åren 1998 och 2002. Denna ökning var dock proportionellt svagare än för åldersgrupperna 20 till 49 år samt 50 till 54 år som ökade från 3,9 till 4,9 procent respektive 8,9 till 10,1 procent.

Bland männen ser utvecklingen för olika åldersgrupper annorlunda ut än för kvinnorna. Bland 60–64-åringa män minskade andelen förtidspensionärer från 30,5 procent år 1998 till 26,6 procent år 2002. Bland män mellan 55 och 59 år har andelen legat på omkring 14–15 procent under hela perioden. Däremot har andelen förtidspensionärer ökat en aning för män mellan 50 och 54 år.

ARBETSMILJÖ

De som är 50 år och äldre trivs med arbetet i högre grad än de yngre. Lika stor andel bland både kvinnor och män (76 %) är enligt AV:s arbetsmiljöundersökning 2001 i det stora hela mycket nöjda med arbetet och anser det även vara omväxlande (59 %). De äldre har i väsentligt lägre grad än de yngre konflikter på arbetsplatsen, och utsätts även i mindre utsträckning för våld och hot om våld i arbetet. Däremot får de i mindre omfattning stöd och uppmuntran i arbetet vilket gäller både från chefer och arbetskamrater.

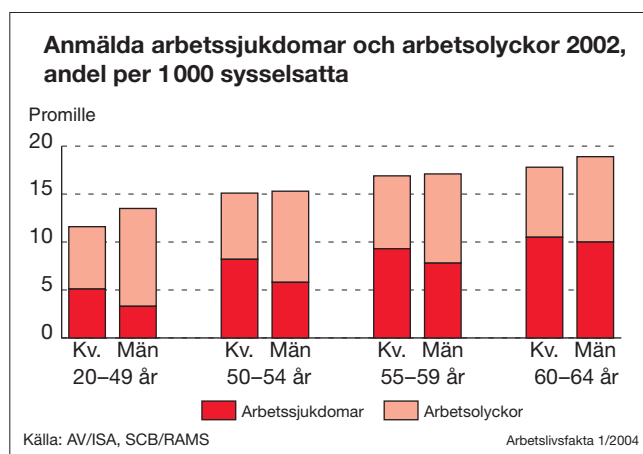
50-åringar och äldre arbetar i lägre grad rent kroppsligt än de yngre. De kan dessutom i högre grad själva bestämma arbetstakten. Däremot har de äldre, betydligt oftare än de yngre, ont i kroppen och har i högre grad haft kontakt med företagshälsovården. Sjuknärvaron på arbetet är lägre för äldre än yngre.

Av de som är 50 år och äldre uppger 9 procent av kvinnorna och 8 procent av männen att de har svårt att klara arbetsuppgifterna på grund av sin ålder. Vidare bedömer 24 procent av kvinnorna och 15 procent av männen att de inte kommer att kunna orka arbeta fram till ordinarie pensionsålder. För att de skall kunna arbeta kvar till ordinarie pensionsålder uppfattar de främst behov av att förändra

arbetstakten och förkorta arbetstiden. Kvinnorna uppger vidare att det behövs förändring av den psykosociala arbetsmiljön följt av förändring av de fysiska kraven, medan männen anger de två sista punkterna i omvänd ordning.

ARBETSSKADOR

Bland dem som är 50 år och äldre rapporteras varje år cirka 10 000 arbetsolyckor som leder till sjukfrånvaro och lika många som inte leder till frånvaro. Nivåerna har varit tämligen konstanta sedan 1994. Däremot har antalet rapporterade arbetssjukdomar ökat för varje år och uppgick 2003 till drygt 11 000 fall. Kvinnor drabbas mer av arbetssjukdomar och män mer av arbetsolyckor. Sammantaget blir det ungefär samma arbetsskadefrekvens för män och kvinnor. Relaterat till de sysselsatta har genomsnittet för åren 2000–2002 varit 17,0 respektive 16,8 anmälda arbetsskador (arbetsolycksfall eller arbetssjukdom) per 1000 förvärvsarbetande kvinnor respektive män. I åldersgruppen 20–49 år är det inte lika vanligt med arbetsskador. Motsvarande uppgifter för dem är 12,8 fall per 1000 förvärvsarbetande kvinnor respektive 14,3 för män. Åldersgruppen 60–64 år rapporterar flest arbetsskador relaterat till antalet förvärvsarbetande.

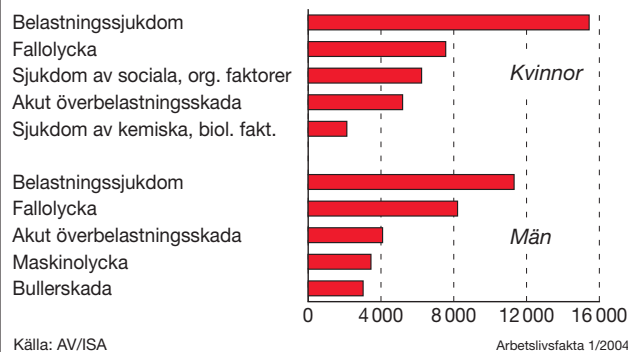

För samtliga åldersgrupper som är 50 år eller äldre gäller att drygt hälften av de rapporterade arbetssjukdomarna är orsakade av olika belastningsfaktorer såsom tungt och ansträngande arbete eller ensidigt och upprepat arbete. Sjukdomar orsakade av sociala eller organisatoriska faktorer står för den största ökningen. Det kan gälla relationsproblem på arbetet, alltför stor arbetsmängd eller mycket hög arbetstakt. Andelen anmälda sjukdomar av den arten har mer än fördubblats mellan 1998 och 2002, både för män och kvinnor i åldersgrupperna 55–59 och 60–64 år. För gruppen 50–54 år är ökningen inte fullt så stor. År 2002 utgjorde dessa arbetssjukdomar 28 procent av arbetssjukdomarna för kvinnor i åldern 50–59 år och 24 procent för 60–64-åringarna. För männen utgjorde de 17 procent för 50–59-åringarna och 13 procent för

60–64-åringarna. Jämfört med åldersgruppen 20–49 år är belastningssjukdomar 50 procent mer vanligt bland 50–64-åringarna, både för män och kvinnor. Detsamma, det vill säga 50 procent mer vanligt, är även sjukdomar orsakade av sociala och organisatoriska faktorer för kvinnor samt fallolyckor bland män. Största skillnaden mellan äldre och yngre är det för fallolyckor bland kvinnor, som är dubbelt så vanligt bland 50–64-åringarna som bland 20–49-åringarna.

Sett utifrån ett yrkesperspektiv är sjukdomar orsakade av sociala eller organisatoriska faktorer vanligast förekommande bland kvinnor och män inom äldre- och handikappomsorgen, polisen och utbildningsområdet samt bland kvinnor inom offentlig förvaltning. En annan vanligt förekommande arbetsskada är fallolyckor, som utgör en tredjedel av arbetsolyckorna. Antalet har varit tämligen konstant de senare åren. Bland män är fallolyckor mest frekventa inom byggnadsindustrin och bland kvinnor inom stålindustrin relaterat till de sysselsatta.

Vanligaste rapporterade arbetsskadorna i åldern 50–64 år, antal fall 1998–2002

Bland män som är 50 år och äldre är arbetsskadorna vanligast förekommande inom gruvnäringen, byggindustrin samt renhållning och avfallshantering. Bland kvinnor är arbetsskadorna mest frekventa inom livsmedelsindustrin samt inom äldre- och handikappomsorg. Inom dessa näringsgrenar är arbetsskador dubbelt så vanligt som för genomsnittet bland de äldre i alla näringsgrenar.

ARBETSLIVSFAKTA

Redaktör för detta nummer: Ann-Christin Johnreden
För ytterligare information kontakta:
Arbetsmarknadsstyrelsen
Ann-Christin Johnreden, tel 08-586 060 00
Arbetsmiljöverket
Elisabet Broberg, tel 08-730 90 00
Riksförsäkringsverket
Björn Andersson, tel 08-786 90 00
Socialstyrelsen
Martin Ahlin, tel 08-555 530 00

ISSN-1400-9439